

Крюков Олексій Олександрович, начальник управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Чинний КПК України, на жаль, містить положення, які не дають змоги цілком забезпечити ефективне збирання доказів та виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України щодо створення умов для швидкого розслідування, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності.

Зокрема, це стосується процедури проведення огляду житла, передбаченої ст. 237 КПК України. Згідно з положеннями ч. 2 цієї статті, огляд житла чи іншого володіння особи здійснюють згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Частина 2 ст. 234 КПК України визначає, що обшук проводять на підставі ухвали слідчого судді.

Згідно зі ст. 233 КПК України, що визначає загальні правила проникнення до житла чи іншого володіння особи, слідчий може це здійснити лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей і майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину. Причому в останніх випадках слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді.

На практиці непоодинокими є випадки, за яких повідомлення про вчинення злочину надходить не від власників житла, а від сторонніх осіб, які помітили ознаки проникнення. Поширеними є випадки повідомлень сусідів про крадіжки з дачних будинків. У такому випадку слідчий, який у складі слідчо-оперативної групи перебуває на місці події, не має правових підстав для проведення огляду в приміщенні та змушений годинами чекати приїзду власників житла.

З метою уникнення неоднозначного трактування положень щодо правових підстав проведення огляду пропонуємо викласти ч. 2 ст. 237 КПК України в такій редакції:

«2. Огляд, що проводять у житлі чи іншому володінні особи, здійснюють лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, яке розглядають у порядку, передбаченому цим Кодексом, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Для проведення в невідкладних випадках огляду місця події в житлі чи іншому володінні особи, який здійснюють за її заявою або повідомленням про вчинене щодо неї кримінальне правопорушення, а так само в разі відсутності цієї особи або неможливості отримати від неї згоду на проведення невідкладного огляду місця події, ухвали слідчого судді не потребують.

У невідкладних випадках слідчий у протоколі огляду обов'язково зазначає причини, що зумовили проведення огляду без ухвали слідчого судді, і протягом доби з моменту проведення цієї дії повідомляє про здійснений огляд житла чи іншого володіння особи та його результати прокурора».

Одночасно слід урегулювати порядок вилучення за результатами проведення огляду місця події предметів, що містять на собі сліди злочину (речових доказів).

Нині речі та документи, які мають значення для кримінального провадження та не належать до предметів, вилучених законом з обігу, вилучені слідчим за результатами огляду місця події, вважаються тимчасово вилученим майном.

Це стосується всіх без винятку речей, навіть тих, що зберегли на собі сліди злочину (наприклад, пошкоджені замки вхідних дверей), залишених злочинцями на місці злочину інструментів злому, або навіть переданих потерпілими до слідчого документів на викрадене майно.

Згідно з ч. 5 ст. 171 КПК України, клопотання про арешт вилученого під час огляду майна має бути подане слідчим, прокурором протягом 48 год після вилучення. В іншому випадку таке майно слід негайно повернути особі, у якої його було вилучено.

На наш погляд, зазначена норма не враховує специфіки поводження з речовими доказами та їх важливого значення в процесі доказування. Крім того, процедура накладення арешту на таке майно є досить формалізованою і такою, що лише ускладнює процес проведення досудового розслідування.

Дієвішим заходом є прийняття слідчим процесуального рішення про визнання матеріальних об'єктів (документів) речовими доказами й оформлення такого рішення як постанови. Для цього слід внести зміни до ст. 169 КПК України стосовно непоширення порядку припинення тимчасового вилучення майна на випадки добровільної видачі, а також щодо речових доказів.

Водночас з метою забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, гарантованого ст. 24 КПК України, необхідно внести зміни до ч. 1 ст. 303 КПК України щодо можливості оскарження під час досудового розслідування рішення слідчого про визнання речовими доказами особою, у якої вилучено речові докази, або їх володільцем.

Спірною є й норма КПК України, що регулює порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду.

Згідно з редакцією ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану в учиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, лише у випадках:

– якщо цю особу застали під час учинення злочину або замаху на його вчинення;
– якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

– якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної в учиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

На практиці, у разі вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, підслідних слідчим підрозділам Національної поліції України, зокрема умисних убивств, розбоїв, зґвалтувань, масових заворушень, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів тощо, затримати особу винного можливо лише одразу після вчинення нею злочину.

В інших випадках, наприклад, за декілька днів після вчинення злочину, затримати таку особу можливо лише після складення повідомлення про підозру (за обов'язкової наявності анкетних відомостей особи, якій повідомляють про підозру), а також отримання відповідної ухвали слідчого судді в порядку, передбаченому ст. 188–191 КПК України.

Запроваджений у ст. 208 КПК України термін «безпосередньо після вчинення злочину» суттєво скоротив законні підстави затримання особи, порівняно з положеннями КПК України 1960 року.

Унаслідок цього протягом останніх років кількість осіб, затриманих за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, значно скоротилася. Якщо впродовж 2009–2011 років щорічно затримували близько 25 тис. осіб, то з 2013 року їх кількість не перевищувала 9,5 тис., а 2016 року становила 7,5 тисяч¹.

На підставі ухвал слідчого судді протягом 2014–2016 років уповноважені особи Національної поліції України затримували близько 6,5 тис. підозрюваних². Нині поліцейські не мають правових підстав для короткочасного обмеження права пересування особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення, з метою встановлення її особи.

Тому, на нашу думку, слід внести зміни до п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, а також доповнити цю статтю новим п. 4, передбачивши такі підстави для затримання особи:

«1) якщо цю особу застали під час учинення злочину, замаху на його вчинення або безпосередньо після вчинення злочину;

2) якщо очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа вчинила злочин;

4) якщо наявні інші дані, що дають підстави підозрювати особу в учиненні злочину, поєднані з намаганням такої особи втекти, або коли її місце мешкання чи перебування не зареєстровані, або коли не встановлено її особу».

Потребує доповнення ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» новою частиною такого змісту:

«3¹. Поліцейський тимчасово, за наявності ризиків, передбачених статтею 32 цього Закону, обмежує право пересування особи, якщо без цього не можуть бути виконані покладені на нього обов'язки, зокрема доставляє таку особу до поліцейського приміщення. Строк цього обмеження не може тривати довше, ніж три години. Поліцейський зобов'язаний поінформувати особу про застосування до неї тимчасового обмеження пересування, а також доповісти про це рапортом безпосередньому керівнику. Особа, права якої були порушені, та/або її представники (родичі, захисник) можуть звернутися до суду із заявою про відшкодування шкоди в установленому законом порядку».

Упровадження запропонованих норм, безумовно, підвищить ефективність проведення досудового розслідування й дасть змогу вивести роботу підрозділів Національної поліції, на які покладено обов'язок щодо розкриття та розслідування злочинів, на якісно новий рівень.

---

¹ Наведено відомості без урахування показників Автономної Республіки Крим, міста Севастополь, а також Донецької та Луганської областей.

² Затримано на підставі ухвал слідчого судді 2014 року – 7133 особи, 2015-го – 6808, 2016-го – 6346.